

*Kristin
Lavransdatter*

Nyrealismen og den historiske romanen

☞ Nyrealismen og den historisk orienterte romanen representerte et tidsskifte i norsk litteratur i 1920-årene. Det var en rekke hendinger i første del av århundret som la til rette for et skifte:

- Unionsoppløsningen i 1905 var en historisk hending som frigjorde krefter og inspirasjon til å se nærmere på norsk middelalderhistorie.
- Revolusjonen i Russland i 1917 motiverte en ny forfattergenerasjon til å se på framtida med en annen innfallsvinkel enn den nyromantikerne hadde lagt til grunn.
- Den første verdenskrigen var over, og det bidro til ny optimisme. Men krigen skapte også et behov for å se på moralske spørsmål og for å drøfte hvilke verdier og retningslinjer en skulle leve livet sitt etter.

Nobelprisvinneren Sigrid Undset

☞ Sigrid Undset ble født i Danmark av dansk mor og norsk far, men hun vokste opp i Kristiania. Det nære forholdet til Danmark opprettholdt hun likevel gjennom hele livet.

☞ I 1907 debuterte Undset med samtidsromanen *Fru Martha Oulie*. To år seinere fikk hun et forfatterstipend og kunne reise til Italia. Undsets gjennombrudd som forfatter kom i 1911, med kunstnerromanen *Jenny*.

Sigrid Undset –
Barndomsminner

☞ I Italia møtte Undset maleren Anders Svarstad. Forholdet mellom de to måtte lenge holdes hemmelig fordi han allerede var gift og hadde tre barn. Undset og Svarstad ble gift i 1912 og fikk i alt tre barn sammen.

☞ I 1919 flyttet Sigrid Undset og mannen fra hverandre. Hun kjøpte eiendommen Bjerkebæk ved Lillehammer og bodde der med barna. Da hun konverterte til katolisismen i 1924, tok hun ut formell separasjon fra mannen sin. De to ble skilt i 1927.

☞ Sigrid Undset mottok nobelprisen i litteratur i 1928 for trilogien *Kristin Lavransdatter* og de to bøkene om *Olav Audunssøn*. Hun var også en aktiv samfunnsdebattant med sterke meninger i religiøse, politiske og etiske spørsmål. Blant annet tok hun klart avstand fra nazismen og fra de nazistiske raseteoriene.

Bøkene hennes ble forbudt i Tyskland allerede i 1933, året da nazistene kom til makten.

☞ Da tyskerne okkuperte Norge i 1940, måtte hun flykte til USA, der fortsatte hun innsatsen mot nazismen. Etter krigen reiste hun tilbake til Norge. Helsen hennes var svekket, og hun døde på Lillehammer i 1949.

Stor kunnskap om middelalderen

☞ For de nyrealistiske forfatterne var det et krav at virkeligheten skulle skildres mest mulig nøyaktig. De historiske detaljene skulle være sanne og etterrettelige. Samtidig skulle personene framstilles troverdig, noe som krevde psykologisk innsikt.

☞ Sigrid Undset var ikke historiker av fag, men hun hadde lest mye og hadde evnen til å leve seg inn i mennesker som få andre. Hun høstet mange lovord for kunnskapen om norsk middelalder. Framstillingene hennes er fulle av små detaljer som vitner om grundig kjennskap til klær, redskaper, skikker, bygninger og dagligliv i middelalderen.

Verdikonservativt grunnsyn

☞ Sigrid Undset var kritisk til normoppløsningen i samtida. Individualismen og kapitalismen var ødeleggende og nedbrytende prosesser, hevdet hun. Hun mente de førte til fremmedgjøring. Som en kontrast til denne utviklingen så hun den katolske middelalderen, der det ikke fantes noen selvhevdende individualisme.

☞ Det verdikonservative menneskesynet kommer til uttrykk i mesteparten av det hun skrev. Etter at hun hadde konvertert til katolisismen, ble hun også en viktig debattant for den katolske kirken i tros-spørsmål og i polemikk med lutherske prester og biskoper.

Tordis Ørjasæter snakker om Undset i 1993

☞ Undset kastet seg ut i avisdebatter, hun skrev artikler om ulike emner og var hele tida i opposisjon til dem som stod for moderniseringsprosjektet. Hun så på kvinne-

saksforkjemperne som fiender av familien og fellesskapstanken. Plikten mot andre mennesker og mot Gud var viktigere enn lysten til å gå egne veier, mente hun. Riktignok forstod hun og argumenterte for at det var viktig for kvinner å frigjøre seg både økonomisk og sosialt, men hun mente den viktigste oppgaven likevel var å være mor og verne om familien.

Jenny – en kunstnerroman

i

☞ I 1911 skrev Sigrid Undset romanen *Jenny*. Hovedpersonen i romanen er en ung bildekunstner som er fri for alle sosiale bånd og kan leve et fritt kunstnerliv. Undset bodde i Roma da hun skrev boka, og hun fant nok mye inspirasjon til romanen i kunstnermiljøet hun møtte der.

☞ Jenny får ikke brukt kunstner-talentet sitt, men hun er nær ved å finne kjærligheten. Boka vakte både oppsikt og forargelse på grunn av den åpne skildringen av kvinnelig erotisk lyst. Det går dårlig med Jenny, og det er livsførselen hennes og mangelen på normer som er årsak til undergangen.

☞ Grunntanken hos Sigrid Undset er at mennesket ikke kan leve ut sine lyster og gjøre som det selv vil, uten at det får konsekvenser. Vi har alle ansvar og plikter å ta vare på, og familien er fundamentet, mente hun.

Sigrid Undset i arbeidsrommet på Bjerkebæk ved Lillehammer

i

Om filmversjonen av romanen Jenny og forfatterens oppvekst

Trilogien *Kristin Lavransdatter*

i

☞ Med middelalderromanene om *Kristin Lavransdatter* oppnådde Sigrid Undset en suksess som ingen andre hadde hatt før henne. Trilogien er hennes fremste verk og blir også omtalt som den største kjærlighetsromanen i norsk litteratur. Bøkene gjorde henne til en av de fremste norske forfatterne på 1900-tallet.

☞ Handlingen er lagt til første halvdel av 1300-tallet, og vi følger Kristin gjennom de tre bøkene *Kransen* (1920), *Husfrue* (1921) og *Korset* (1922). I *Kransen* møter vi Kristin som ung jente når hun vokser opp på gården Jørundgård i Sel i Gudbrandsdalen. Foreldrene, Lavrans og Ragnfrid, er gudfryktige mennesker, og troen er en viktig del av oppveksten. Femten år gammel blir Kristin forlovet

Foto: Geir Olsen / VG / Scanpix

med Simon Darre, slik fedrene har bestemt.

☞ Skikken den gang var at ei ungjente fra en velsituert familie skulle gå et år i kloster, og Kristin blir sendt til Nonnesæter. Under en utflukt ved klosteret møter hun Erlend Nikolaussøn. Han er tolv år eldre enn Kristin og har en tvilsom fortid, men er rik slik det passer seg og framstår som en storsjarmør. Kristin forelsker seg hodestups.

☞ Hun bryter med Simon Darre etter dramatiske hendinger og kommer i en sår konflikt med sin egen far. Veien er lang, men etter mange og vanskelige intriger får Kristin og Erlend hverandre. Lavrans holder bryllupsfest på Jørundgård.

☞ I den neste boka, *Husfrue*, møter vi Kristin som ektefelle og mor. Hun strever i et vanskelig ekteskap med en upålitelig

mann, og hun utvikler et stadig sterkere forhold til Gud. Hun drar på pilegrimsferd til Nidaros for å be Olav den hellige om å tale hennes sak for Gud.

☞ I den siste boka i trilogien, *Korset*, har ekteskapet mellom Kristin og Erlend havarert, men de klarer å komme til en slags forsoning. Kristin ofrer seg for de syke under svartedauden i 1349 og dør selv av pesten.

☞ Et hovedtema i bøkene er konflikten mellom egenviljen og gudsviljen. Skal Kristin følge sitt eget hjerte, eller skal hun følge Gud? Det får konsekvenser både for henne selv og for andre når hun bryter normene som fellesskapet bygger på.

Om Kristin Lavransdatter, *Kransen*

To bøker om Olav Audunssøn

i

☛ Suksessen med bøkene om Kristin Lavransdatter ble fulgt opp med *Olav Audunssøn i Hestviken* (1925) og *Olav Audunssøn og hans børn* (1927). Vi møter på nytt konflikten mellom det å rå over eget liv og plikten en har mot Gud og medmennesker. Olav har gjort en forbrytelse som han aldri tilstår, selv om han vet at det bare er tilståelse og soning som kan redde han. Hele livet er han plaget av dette sviket mot seg selv, og han framstår som en innesluttet og ulykkelig mann.

☛ Å skrive om mennesker som levde i middelalderen, var for Sigrid Undset en måte å orientere seg på i samtida. Enkelte sider ved menneskelivet er uforanderlige, selv om tidene skifter, mente hun. Det er bare de ytre forholdene, vanene og miljøet

som endrer seg, ikke følelsene og drømmene, ikke kjærligheten og håpet, plikten og ansvaret. Selv uttrykte hun det slik:

Ti sed og skikk forandres meget, alt som tidene lider, og menneskenes tro forandres og de tænker anderledes om mange ting. Men menneskenes hjerter forandres aldeles intet i alle dager.

Egenviljen og gudsviljen

☞ Er det en motsetning mellom det å følge sitt eget hjerte og det å følge Gud? For å forstå hva som ligger i denne problematikken, *egenviljen mot gudsviljen*, er det nødvendig å sette seg inn i hvordan middelaldermennesket levde og tenkte, og se på hvilken rolle kirken spilte.

☞ I trilogien *Kristin Lavransdatter* har kirken og kirkelige handlinger en sentral

plass. Kristin er døpt, hun har en viktig opplevelse i Hamar domkirke som åtteåring, hun går i kloster som ung jente, går til messe og drar på pilegrimsferd til Nidaros. Kort sagt lever hun et liv som en god kristen.

☞ I middelalderen var kirken langt mer integrert i folks hverdag, og det var derfor naturlig å leve livet som en god kristen. Mennesket skulle være en tjener for Gud og kirken, og for Kristin var det utenkelig med et liv uten denne forankringen.

☞ I vår tid opplever vi en kraftig sekularisering, det vil si en verdsliggjøring eller avkristning, som har satt spor etter seg både i menneskene og i samfunnet. Samtidig ser vi at flere og flere søker tilbake til de verdiene som kirken alltid har stått for.

